

Da l’Africa a l’Europa

La lingua è la clav universala

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Societad per pievels smanatschads (1) edescha la revista «Bedrohte Völker» (pli baud «Pogrom») en sia 47avla annada. L’editorial da ses numer 5/2016 di: «A nossa organizaziun per la defensiun dals dretgs umans statti a cor d’eliminar quai che fraina il cumbat dals fugitivs che giavischan noss agid (...). Ma cun ils tschientmillis fugitivs creschan las temas da la populaziun tudestga; perquai schabegian adina dapli agressiuns xenofobas» (p. 4). Il quadern cumpiglia 24 contribuziuns davart fugitivs en Germania. I suonda ina resumaziun commentada da quella dals schurnalists Matthias Iken e Peter Wenig (Hamburg) davart l’Etiop Yared Dibaba che stat en lur citad e lavura tar il «Norddeutscher Rundfunk» (NDR). Sia lingua, l’oromo, discurr’ins en Etiopia ed en la Kenia limitrofa; el vegn scrit cun l’alfabet latin, sco il suaheli en Kenia. Percunter l’amaric, unic linguatg uffizial da la republica federala etiopica, scriv’ins cun in agen alfabet, ma da sanestra a dretga.**

Promover il tudestg bass

Dibaba (*1969) ha vivì ad Osnabrück (Saxonia Bassa) da 1973 a 1976. El rapporta da la dittatura communistica che ha governà l’Etiopia da 1974 a 1991: «Lezza ha persequità ils Oromos adina pli brutalmain. Nus n’astgavan betg pli discurren nossa lingua. Mintga di vegniva gliedud arrestada, torturada e mazzada (...). Il num da bab steva sin la glista. Il 1979 essan nus fugids» (pp. 83–84). La famiglia è lur ida a star a Falkenburg, fracziun da Ganderkeese en il circuit d’Oldenburg (Saxonia Bassa). Dibaba: «Igl è pli lev da s’integrar en in vitg. Mintgin a Falkenburg enconuscha mintgin. Jau giugava ballape en il club e chantava en il chor d’uffants. Mia scolasta (...) m’ha perfin stimulada da far part d’ina concurrenza da lectura (...). Jau manegel ch’il tudestg bass (‘Plattdutsch’) fa part da la tradiziun vivida, da las ragischs da nossa patria. Igl è propi donn ch’ins cultivescha uschè pauc lezzas valurs tar nus. Tge muntan tut quels plets englais, per-

Cun ils tschientmillis fugitivs creschan las temas da la populaziun tudestga; perquai schabegian adina dapli agressiuns xenofobas.

MAD

tge discurren nus da ‘meetings’ e ‘briefings’? Igl è bler pli spontan da duvrar noss plets da tudestg bass; uschia pudain nus ans distatgar da la massa. En viadi en la Germania dal nord resenta che gia in simpel ‘Moin, moin’ [‘Bun di’] avra las portas. En l’Omonia, mia patria, èsi precis uschia. In giast che discorra nossa lingua, perfin cun blers sbagls, lez tschiffa ils cors (...). Cun mias experientschas possa mo dir che la lingua è la clav universala» (pp. 84–85). Davart il tudestg bass pon ins s’infurmar tar ils essays «Niederdeutsche Sprache» ed «Uerdinger Linie» da «Wikipedia, der freien Enzyklopädie». I sa tracta da «bleras varietads dialectalas» discurrendas cunzunt en ils pajais sut da la Germania, pia encunter nord. Quels da l’anteriura DDR èn bunamain svanids, tschels vivan anc adina, cunzunt en la Saxonia Bassa, il Schleswig-Holstein, Brema e Hamburg: Da quai dattan

perditga las decleraziuns da Dibaba per la Saxonia Bassa. Il tudestg bass è renconuschì sco lingua regiunala dapi Bumaun 1999 en virtid da la Charta europea da las linguas regiunales u minoritaras. El vegn promovì da l’«Institut für niederdeutsche Sprache» (2). Lez recumonda in manual uschia: «Platt – dat Lehrbook’ is en Spraakkurs, de sik jüst an junge Minschen richt, de geern nee’e Sprachen lehrt, un de mehr weten wüllt vun de twete Spraak in Noorddütschland» (3).

L’Etiopia engola e venda terra

Da l’Etiopia (strusch 100 millions olmas) daud’ins pauc en Svizra. Il 1936 ha l’Italia conquistà lez pajais, l’ha occupà fin 1941 e na l’ha betg emblidà. Ils 10 d’october 2016 cunteneva «La Repubblica» (Roma), la segunda gasetta taliana dal di, in lung artigel cun la lingia gros-

sa: «Etiopia, stato di emergenza: in fiamme per la repressione degli oromo.» L’autura scriveva: «Las protestas e botschas en Etiopia na paran betg da chalar. L’emna passada hai dà plis tschiens morts. La regenza [federala] ha declerà il stadi d’urgenza (...) en ina gronda part da l’Oromia, la regiun centrala da las revoltas da la pli gronda etnia dal pajais cunter ils plans d’expropriaziun da sias terras (...). Ils Oromos muntan 32% da la populaziun (...). Ils 2 d’october èn morts almain 150 umans (...). Ins resguarda l’Oromia sco ina da las regiuns las pli ritgas en l’Africa dal nordost (...). Sia populaziun aveva criticà da l’entschatta enà il plan agricol da la regenza, atgisond ch’ils purs locals perdian dapi onns lur terras a favur da gronds manaschis esters (...). Durant las violenzas dals 2 d’october ha l’armada duvrà ils tancs per bloccar tut las pussavladads da fugir; lur ha’la

tratg sin la gliedud. Questa ha lur entschavì a sa stumplar (...). Sin quai ha la polizia utilisà gas lacrimogen (...). Tgi che n’è betg mort stenschentà è vegnì splattschà da la fulla en panica.» Ils 21 d’avust a l’olimpiada da Rio de Janeiro aveva il maratonist oromo Feyisa Lilesa «cruschà la bratscha sur il chau cun passar la lingia d’arriv per mussar sia solidaritad cun las protestas dals Oromos.»

«Metter sut squitsch la regenza»

Dibaba a Hamburg commentescha: «Jau ponderesch cun la societad per pievels smanatschads co ch’ins pudess far attent a la situaziun d’urgenza dals Oromos (...). Las medias rapportan strusch en chaussa, perquai ch’i mancan schurnalists independents en Etiopia. Questa vala sco democratica, ma quai na constat betg: Ella supprima brutalmain l’opposiziun (...) ed engola systematicaman la terra per far piazza a vasts champs da rosas u da mangola cultivads per l’export (...). L’emprim fissi impurtant che las nazions democraticas mettian sut squitsch la regenza etiopica» (p. 86). Quai fa endament las admoniziuns d’Alois Glück «davart las reglas dal commerzi mundial per sfruttar entiras regiuns africanas» (v. «Migraziuns en Europa» en La Quotidiana dals 4 da schaner 2017, p. 15). En il medem senn scriva l’economist etiop Asfa-Wossen Asserate (4) en la «NZZ» dals 17 da schaner: «L’Europa sco communitad sto elavurar ina politica africana cunter ils dictaturs africans (...). Ma ils pajais europeics bagegnan las materias primas africanas e collavuran perquai cun lez dictaturs» (p. 35). Er il nr. 6/2016 da «Bedrohte Völker» (pp. 79–87) rapporta davart l’expropriaziun sistematica da terrenes en Oromia e la manifestaziun da solidaritad da Feyisa Lilesa a l’olimpiada da Rio de Janeiro.

1. Redaktion «Bedrohte Völker – Pogrom», PF 2024, D-37010 Göttingen (Saxonia Bassa).
Posta electronica: redaktion@gfbv.de
2. Adressa: Schnoor 41-43, D-28195 Bremen.
Posta elettronica: ins@ins-bremen.de
3. «(...) è in curs da lingua che sa drizza a gliedud giuvna ch’emprenda gugent linguas modernas e che vul savair dapli dal segund linguatg da la Germania dal nord.»
4. Autor da: «Die neue Völkerwanderung. Wer Europa bewahren will, muss Afrika retten» (ropyläen-Verlag 2016).